

Bálint Sándor tárgy- és dokumentumgyűjteményéről és az emlékkiállításról a centenárium ürügyén

N. SZABÓ MAGDOLNA
(Móra Ferenc Múzeum, Szeged)

Jubileum a múzeumban

A szegedi néprajztudós, egyetemi tanár születésének századik évfordulójáról a város legtöbb tudományos és kulturális intézménye kiállításokkal, rendezvényekkel, konferenciákkal emlékezett. A hagyatékát közel huszonöt éve őrző Móra Ferenc Múzeum *A legszögédibb szögedi* című emlékkiállítással vette ki részét a jubileumi ünneplésből.¹

Az életútját, munkásságát, gyűjteményét bemutató időszakos tárlat Bálint Sándor születése napján, augusztus 1-jén, a szegediek körében különös tiszteletnek örvendő Vasas Szent Péter napján nyílt meg.²

A történesekben gazdag vasárnapon s az azóta eltelt eseménydús hónapokban többször is elgondolkodhattunk a személyét, s rajta keresztül bennünket, utódait is érintő kérdéseken. Az egyik, s bizonyára sokakban felmerülő gondolat, hogy élhetne még. Élhetne, ahogy közöttünk van még néhány kortársa, pl. a vele szinte egy napon született Lossonczy Tamás, a 20. századi magyar avantgárd festőmágusa. Megadatott neki, de művésztársainak s szeretteinek is, hogy a századik születésnapjára rendezett tárlat megnyitóján ő maga is örülhetett a köszöntő szavaknak.

A Bálint Sándor tiszteletére rendezett centenáriumi tárlaton – már „csupán” emlékkiállításon – egyszerre kellett felidézni, méltóképpen megemlékezni, méltatni, tanítani és élményt adni. *A legszögédibb szögedi* kiállítás múltat idéz. Egy majd huszonöt éve lezárult, a néprajztudomány, a művészet- és művelődéstörténet számára, de különösen Szeged város- és tájtörténete számára kiemelkedő életművet mutat be. Képet alkot személyiségéről azok számára, akik csak könyvekből ismerik, ugyanakkor megidézi alakját, tevékeny munkálkodását, tudományos gondolkodását, nevelő szellemét tanítványaiban, tisztelőiben, a szegediekben.

¹ A tárlat a Móra Ferenc Múzeum 2004-es évének egyik kiemelt eseménye volt. Az emlékkiállítást e sorok írója rendezte. Művészeti kurátora Szilárdfy Zoltán művészettörténész volt. Tanácsaikkal segítették a rendező munkáját a Bálint Sándor kuratórium tagjai is, kiknek ez úton mondunk köszönetet. Köszönet illeti továbbá Magyar András és Szabó Róbert berendezőket konstruktív munkájukért. A kiállítás és kapcsolódó rendezvényei nem jöhettek volna létre a Nemzeti Kulturális Alapprogram jelentős anyagi támogatása és a Csongrád Megyei Önkormányzat, illetve a Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatának segítségével nélkül.

² Ezzel a rendezvénnyel vette kezdetét a jubileumi év eseményeinek sorozata. A kiállítás helyszíné hivatott teret adott Bálint Sándor életéről, munkásságáról szóló beszélgetéseknek, ahol a meghívott vendégek, tudósok egy meghatározott téma keretén belül méltatták életművét. A szintén jubiláló, s Bálint Sándor tudományos pályafutásában nagy szerepet játszó szegedi Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékkal közös szervezésben a „Táj és népi kultúra” című konferenciának is otthont adott a múzeum.

Születése napja s az emlékkiállítás rendezése körül egy másik gondolat is járt sokunk fejében. Hogyan lehetséges az, hogy a 20. század egyik legelismertebb tudományos egyéniségének emléktáblát is viselő szülőháza a jeles napon lebontott tetővel várhatta a tiszteletüket leróni szándékozó csoportokat? Bátran állíthatjuk, hogy Szeged „mindönöse”³ a jubileumi évben méltó köszöntésekben részesült, ha csak az emlékező kötetek, rendezvények sorára gondolunk, ugyanakkor ilyen helyrehozhatatlan események is árnyékolják az ünneplést. A jubileum ürügyén szót kell ejtenünk e szintén maradandó, ám kellemetlen tényről is. Talán nem tartozik szorosan e kötet tárgyához, de mégsem hunyhatunk szemet szegedi néprajzos, lokálpatrióta, helytörténész vagy tudományos személyiségként, de magánemberként sem e visszafordíthatatlan rombolás fölött. A szegedi múzeum, különösen a Bálint Sándor hagyatékot őrző s az életművel kapcsolatos minden újabb információt, adalékot gyűjtő Néprajzi Osztály is – közvetve bár – de érintett az esemény kapcsán. Így talán megbocsátható, hogy saját éves periodikájában a hagyaték jellemzése és a centenáriumi emlékkiállítás kapcsán néhány szóval a szülőházzal is megemlékeznünk. A kiállítást megnyitó Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutató – Bálint Sándor ismerője, kutatótársa – lebilincselő és közvetlen hangvételű, olykor szenvedélyes mondatai között nem tudott megfélemedezni a sokkolóan ható tényről sem.⁴ E kötet tanulmányai között megnyitó beszédének teljes terjedelmű közlését elengedhetetlennek tartjuk, hiszen a legautentikusabb módon méltatta a Bálint Sándor-i életművet. Másrészt olyan embertől hallhattuk e szavakat, akiben a magyar és európai néprajztudomány, vallási néprajz, folklorisztika legjelesebb, sokszorosan megbecsült alakjára tekinthetünk.

Keresztmeszet a hagyatékról, mint forrásról

Másutt már szolgáltunk áttekintéssel a Bálint Sándor hagyaték összetételét, tárgycsoportjait, dokumentumainak jellegét, mennyiségét illetően.⁵ Ha azonban a kiállítás koncepciójáról és a megvalósításról kell beszélnünk, újra és újra vissza kell utalnunk erre a „nyersanyagra”, mint forrásra és tárgyi lehetőségre, amelyből dolgozhattunk.

A hagyaték a tudós 1980-ban bekövetkezett halála után került a múzeumba. Históriajának intézményen belüli részleteire itt most nem kívánunk kitérni, de tudomány- és múzeumtörténeti szempontból bizonyára megérdemelne egyszer egy újabb fejezetet.⁶

³ Ifj. Lele József találó kifejezése.

⁴ 2004. augusztus 1-jén, Bálint Sándor születésnapján a szülőház bontása javában zajlott. A megnyitó pillanatában is dolgoztak a munkások. A háztető ekkor már teljesen hiányzott s néhány héten belül a szülőház végleg eltűnt. Az alsóvárosi paprikatermesztők 1900-ban épült házába több, még ma is élő helybéli járt „paprikahasítani”. Kónya Anna háza táján sok alsóvárosi család megfordult. Bálint Sándor egészen felnőtt koráig, még házasságának első néhány évében is itt élt feleségével, míg be nem költöztek a palánki Tömörkény u. 2/b-be 1943-ban. A Pálfy u. 72. szám alatti házon 80. születésnapján (1984) elhelyezett emléktáblát a ház mai tulajdonosa nem adta át a múzeumnak, mondván, hogy a valóságnak megfelelően javított szöveggel vissza kívánja helyezni a majdani új épületre.

⁵ N. Szabó Magdolna: Hagyaték és kiállítás – Bálint Sándor születésének 100. évfordulóján címmel a kiállítás katalógusában. 2004. 8-34.

⁶ A nemrégiben megjelent múzeum-történeti ismertető is szót ejt a néprajzi gyűjtemény egyik fontos részét képező hagyatékról. Bárkányi, 2002. 144-150.

1989 óta a gyűjteménynek a főépület néprajzi raktára egy kizárólag a hagyaték számára elkülönített, zárt részben ad otthont. A hagyaték szeparáltságára, védettségére és önállóságára házon belüli elnevezései is utalnak: „hagyatéki szoba”, „emlékszoba”, „gyűjtemény”, de hivatalosan „Bálint Sándor hagyaték”. A nevéhez fűződő másik nagy egységet, a ritka könyvekkel, korának külföldi szakirodalmával is gyarapított, közel ötezer kötetes etnográfiai, irodalmi, művelődés- és művészettörténeti, illetve vallási területen is jelentős magánkönyvtárát a múzeum könyvtára különgyűjteményként őrzi.

A felbecsülhetetlen értékű anyag rendszerezése, feldolgozása, az új, szakszerű muzeológiai követelményeknek megfelelő tárolás biztosítása folyamatos, bár sok konkrét feladat elvégzése igen nagy anyagi áldozatokat követelne. Pályázatok segítségével a restaurálás és digitalizálás már elkezdődött, eredményeit részben a kiállítás is érzékelteti. A különleges örökséghez tartozó lakberendezési tárgyak: szekrények, polcok, asztal és székek a tudós személyes környezetéből valók, s mint ilyenek, kezdetől fogva lehetőséget adtak a néprajzi raktárban található hagyaték szoba jellegének kialakításához. A célszerű elrendezés mellett a dolgozószoba milliójének, az otthon alkotó zugának rekonstruálása is fontos elképzelése volt a mindenkori gondozóknak.

A bekerülést követő években nagy segítséget nyújtottak a levéltárosok, muzeológusok és más meghívott szakemberek az értékes gyűjtemény átvizsgálásában. Ennek köszönhetően a levéltári jellegű dokumentumok és a gyűjtéseiből származó, különböző műfajú tárgyak részleges szétválasztásával, illetve a levelezésének alfabetikus rendezésével elkészült bizonyos, az eredeti állapothoz képest áttekinthetőbb rendszerezés. A raktározás további lépéseinek elvégzésében később egyetemisták is besegítettek.

A levelekben plébánosok, tanítók szolgálnak az ország minden tájáról adatokkal. Parasztemberek nyilatkoznak meg, pályatársak tudósítanak és vallanak, köztük Ortutay Gyula, Lükő Gábor, Diószegi Vilmos vagy Domokos Pál Péter. Megmaradt levelezése szépen megőrződött, leszámítva a politikai rendőrség feltételezett pusztításait. Csak elképzelni tudjuk, milyen kincsekkel lenne gazdagabb hagyatékának akár ez a kis szelete is.⁷ Ugyanezek az ideológiai alapokon működő szervek fosztották meg akkoriban Bálint Sándort, s így közvetve bennünket is, naplójának egy kisebb hányadától. A még életében visszazáraztatott darabok ugyan nem kerültek a múzeumba, egy részük könyv formában azonban már napvilágot látott.⁸

Közismert, hogy a gyűjtemények rendszerezésében külön kell kezelnünk a múzeumi (muzeális) tárgyakat a levéltári jellegűektől, kéziratoktól, ahol a kategorizálás nem feltétlenül a tárgyak fizikai megjelenésében keresendő.⁹ Általában elmondható, hogy a gyűjtemények között strukturáltságukban is különös helyet foglalnak el az egyes tudományos személyiségektől megörökölt, változatos összetételű, idővel múzeumi keretek közé kerülő hagyatékok. Egyszerre tartalmazzák a már fentebb említett, – más esetben egyértelműen külön kezelt – csoportokat és követelik meg a muzeológiai

⁷ Pl. csak néhány levél maradt németországi kollégájától, Matthias Zendertől, holott ismerte barátságukat feltételezhető, hogy a kapcsolattartás nem merülhetett ki e pár levéllel.

⁸ Csanálosi L. 1997.

⁹ A muzealizás alapvető kérdéseivel foglalkozik Korek J. 1988. 108-109.

szempontok érvényesítését a tárolás, rendszerezés, feldolgozás terén. Igaz ez a Bálint Sándor-i életműből hátramaradt tárgy és dokumentum együttesre is. Külön gondot kell fordítani a gyűjtemény jellegére, mely együttvéve tudománytörténeti jelentőségű, típusait tekintve pedig számos szakterület számára hordoz pótolhatatlan értéket.

A papír alapú, keretezett vagy keret nélküli műtárgyak, metszetek, imalapok, ponyvák, szentképek ezrei tudatos gyűjtőről árulkodnak. A főként tematikai, művészeti, ikonográfiai, nyomdai szempontok szerinti csoportosítások mellett megfigyelhetünk a készítés helye alapján elkülönített gyűjteményrészeket. Előfordul, hogy ezek kiemelését még maga Bálint Sándor végezte el (pl. a nagyszombati fametszet sorozat 1700 darabja). Jellemzőbb azonban, hogy a főként vallásos tárgyú ponyvák, szentképek utólagos átrendezés folytán kerültek egymás mellé a teljesség igénye nélkül, így sokszor nehezen követhetők a tárgytipusok elkülönítésének szempontjai. Ugyanez elmondható a kéziratos dokumentumokról, amelyek a legnagyobb arányban vannak képviselve a gyűjtemény egészén belül. A kiállítás előkészítése során egyszerre kellett tiszteletben tartani az egyes tárgycsoportok egymás mellettségét, ugyanakkor figyelembe venni az egész életműhöz való viszonyukat.

Bálint Sándor nagy gonddal gyűjtötte egybe a katolikus magyar nép magánajtatosságának szellemi és tárgyi megnyilatkozásait. Szakrális néprajzi gyűjtéseinek szempontjait számos tanítványában magként hintette el, példát teremtve az addig figyelemre kevésbé méltított terület bámulatra méltó gazdagságát felismerő kutatásaival. „Szeretnék minél több faluban megfordulni, részben gyűjteni, részben a szakrális művészetet megfigyelni” – vallotta Szilárdfy Zoltánhoz írott levelében.¹⁰ Különös gondot fordított a búcsújáróhelyek világára: a búcsút járó emberre, s a helyek szakrális erejét őrző kegyképekre, kegyszobrokra. Az ezeket ábrázoló szentképek, kézzel festett pergamenek, metszeteiket címlapjukon őrző ponyvák, imalapok, – melyek a legismertebb budai, pozsonyi, nagyszombati, bécsi, szegedi és más nyomdai műhelyekből kerültek ki – füzetek és egyéb kisnyomtatványok százai leltek nála gazdára éppúgy, mint a templomokban, plébániákon, elhagyott padlásokon talált, legendákat őrző festmények, kegyképek vagy kolostormunkák. Rendkívül értékesek a 18. századi, szentek ereklyéit őrző, ritkaságszámba menő apácamunkák, a szegedi vonatkozású, illetve a szegedi nagytáj vallásosságához kötődő kegykép-ábrázolások. Feltehetően nem csekély anyagi áldozatot is vállalva gyarapította a 18-19. századi fa-, kő- és rézmetszetű szentképeit. A 20. századi színes nyomatok, hazai és külföldi vonatkozású kis szentképek típusainak szinte mindegyike jelen van a hagyatékban. Tanítványaitól tudjuk, hogy mennyire szerette a vallásos témájú kortárs művészeti alkotásokat. A 1940-50-es évek kisgrafikai nyomtatványai szép számmal találhatók gyűjteményében, az újmisési emléklapok, gyászcedulák mellett. A népi szakralitás jellemző darabjai, a keretezett szentképek, szobrocskák, feszületek, ima- és énekeskönyvek, a kéziratos énekes füzetek, öltöztetett viaszszobrocskák és egyéb kegytárgyak tucatjait gyűjtötte nagy műgonddal, melyek mindegyike megtalálható itt. De meg kell említenünk a világi tartalmú nyomtatványokat, ritka nótásújságokat, vőfélykönyveket, paraszti feljegyzéseket is.

¹⁰ Szilárdfy Z. 2003. 79.

A kedvelt néprajzi jellegű tárgyak, kisebb bútorok, fazekas termékek, hímestojások, türelemművegek, viaszszobrok, üvegek, búcsús emlékek, votív tárgyak, offerek mellett jelen vannak a képzőművészeti alkotások is. Barokktól a modernig, naivtól a magas művészetiig mind az emberi lélek önkifejezése. A keresztény kultusz teremtette változatos ábrázolásmódok iránti érzékenységeről, művészetek iránti fogékonyságáról adnak számot.

Tízegres nagyságrendű a kézi- és gépirásos lapok száma. A mennyiségi mutatók sejtetik az anyag monumentalitását, bár számadatokkal aligha kifejezhető a dokumentumgyűjtemény valódi értéke. A kéziratok egy részét szintén maga Bálint Sándor rendezte a már lezárt vagy éppen aktuális kutatásainak megfelelően, ugyanakkor történetek kiemelések a múzeumi gondozás ideje alatt is. A levéltári dobozokban elhelyezett, általában témacsoportokra bontott vagy az életmű egyes részei alapján egyértelműen elkülöníthető, címeikkel ellátott dossziék tartalommutatóik alapján viszonylag jól áttekinthetők. Ezek között található az életrajzi vonatkozású dokumentumok, fényképek, okiratok, de köztük kell keresni a kutatócédulákat, újságkivágásokat, tanulmánytöredékeket is. Ily módon százhetven doboz fogja egybe ezt a tekintélyes méretű, formailag és műfajilag rendkívül heterogén, levéltári jellegű anyagot. Ebből húszat személyes levelezése tölt meg.

A kéziratok tüzetes áttekintésével, alapos filológiai munkával meg lehetne állapítani a megjelent munkák és a kiadatlan kéziratok arányát. Elkülöníthetővé válnának a gyűjtő- feljegyzések, és a technikai másolóberendezések híján elvégzett, elvégeztetett szakirodalmi átiratok és jegyzetelések. Meghatározhatóvá tenné az egész anyag időbeli, földrajzi, illetve felekezeti megoszlását, az egyházi és magánhasználatú tárgyak arányát. Mindez a jövő szakmai muzeológiai, illetve tudományos kutatói feladata.

Felmerül ugyanakkor a kérdés az ilyen heterogén összetételű hagyatékok kezelésénél, hogy mely szempontok kerüljenek előtérbe a végleges rendszerezés során: az eredeti állapot konzerválása járhatatlan út, nem ismervé bizonyosan az őket létrehozó eredeti szándékot, rendszerző elvet. S ott van a szakszerűség elengedhetetlen elvi és gyakorlati kérdése, illetve a hagyatékot forrásként használók, tudományos munkát végzők számára fontos kutathatósági szempont is.¹¹ A szinte egymásra utalt kérdések megválaszolása mellett elodázhatatlan a felbecsülhetetlen értékű szakrális tárgygyűjtemény további strukturálása, az egyes dokumentum- és tárgytypusok más-más igényt támaztó tárolásának kérdése.

A hagyaték értéke kétségbevonhatatlan. Magyarország nem kifejezetten vallási gyűjteményre szakosodott múzeumaiban igen kevés a hasonló kvalitásokkal rendelkező kollektívó. A balassagyarmati Palóc Múzeum, az esztergomi Keresztény Múzeum egyes részei, illetve a Néprajzi Múzeum Egyházi Gyűjteményének összetétele

¹¹ Az utóbbi másfél évben főként a szegedi egyetem néprajzszakos hallgatói folyamatosan végeznek feldolgozó munkát Barna Gábor tanszékvezető útmutatásaival, elsősorban a vallásos témájú nyomtatványok rendszerezése terén. A jubileumnak is köszönhetően megszorodtak a múzeumok, intézmények tárgykölcsönzési igényei (pl. Budapesti Történeti Múzeum, Szeged-Alsóvárosi Plébánia, Szegedi Tudományegyetem Könyvtára, Karolina Iskola). Több kutató jelent meg adatgyűjtés céljából, vagy egy-egy emlékező kötet kiadása kapcsán (pl. Csapody Miklós, Serfőző Szabolcs, Lantosné Imre Mária, Vass Erika)

mutat jelentős átfedést a Bálint Sándor-i anyaggal. Az utóbbiról képet adó tanulmány ugyanakkor megjegyzi, hogy a Néprajzi Múzeumban a népi vallásosságában betöltött szerepéhez képest épp a szegedi nagytáj és búcsújáró körzetei gyéren vannak képviselve.¹² Ezt az űrt pótolja a szegedi múzeumban őrzött Bálint Sándor hagyaték.

„A legszögédibb szögédi” c. emlékkiállítás¹³

Joggal mondhatjuk, hogy a korábbi, kisebb évfordulós megemlékezések, – pl. halálának 10 éves jubileumára a hagyatékából rendezett tárlat – után ez az esemény jelenti a hagyaték számára az igazi nyilvános bemutatást. Gondolunk itt a legjelentősebb gyűjteményi darabok restaurálására¹⁴, a kiállítás méreteire és a rendezvény ünnepeles kereteire. Ily módon először kerültek a nagyközönség elé hagyatékának becses darabjai. A néprajzi gyűjteményben található emlékanyag „nyilvánosságra hozatalát” tovább segítette a kiállításra elkészült múzeumi kiadvány is.¹⁵

Az értékes gyűjteményről fentebb felvázolt áttekintés is érzékelteti a rendelkezésre álló források kereteit a kiállítás megtervezéséhez.

E fejezetben a kiállítás koncepciójáról szólunk az egyes tárgyak, tárgycsoportok kiemelésével, azok elhelyezésével, a tablók, tárlók és enteriőrök bemutatásával. Ugyanitt ismertetjük az emlékkiállítással szándékoltan egy térben helyet foglaló, *Lantos Miklós* pécsi fotóművész színes tárlatát, aki felvételein a dunántúli szakrális építészeti emlékeket, tereit örökítette meg.

A tudományos élet meghatározó egyéniségeiről szóló jubileumi emlékkiállítások rendezésekor a kiállítás jellege nagyban meghatározza a reprezentálásra szánt adatok, dokumentumok, tárgyak kiválasztásának szempontjait. A kiállításnak szinte kötelező linearitást kell követnie: az életpálya évszámokkal és életszakaszokkal leírható eseményeit, az életmű kiteljesedésének fokozatosságát, majd pedig kézzelfogható eredményeit bemutató témaköröket. A kronologikus rend íve után külön hangsúlyt kap a gyűjtő és gyűjteménye bemutatása, amely alig választható el a Bálint Sándor egykori otthonának fontos részletét felidéző, kedvelt tárgyait befogadó enteriőrtől.

A kiállítás a múzeum egyik legnagyobb és legvilágosabb terét tölti be. A 10 x 15 m-es terem mintegy kétharmadát foglalják el az életművet és gyűjteményt bemutató fejezetek, a további egyharmadnyi területen az impozáns, akár önállóan is megélt fotótárlat kapott helyet.

Az uralkodó régi, klasszikus installációs eszközök a századfordulón készült múzeumi bútorokkal a 20. sz. első felének tudományos környezetét idézik. A paravánokra zöld háttérrel kiemelt, informatív, szöveges–képes tablók kerültek. Ezek a paravá-

¹² Szacsavay É. 2002. 416.

¹³ Az 1979-ben készült portréfilm címe is ez, mellyel Trogmayer Ottó nyugalmazott múzeumigazgató, a film egykori riportere tisztelte meg Bálint Sándort, s a tömör és találó jelző hamar bevonult a köztudatba, joggal. Rónai Béla, egykori barátja tévesen állítja visszaemlékezésében, hogy Scheiber Sándor tudós főrabbi ragasztotta volna rá. Rónai, 2001. 41.

¹⁴ A festmények helyreállítása Szabó Tamás restaurátor érdeme. Köszönet illeti továbbá Pál Lászlót, Katkóné Bagi Évát, Vidovics Terézt és Dobó Bernadettet restaurátori munkájukért.

¹⁵ „A legszögédibb szögédi” ... 2004.

nok és álló vitrinek tagolják a hatalmas teret, így alakult ki a szoba-enteriőr fala is. Az installáció összességében egyszerű, a visszafogott színvilág, a komolyságot sugalló vitrinek mind a kiállítás fő tartalmi, gondolati lényegét kívánja hangsúlyozni.

A belépőt szemközt a dolgozószoba látványa fogadja a hívogató festményekkel, domborművekkel. A tekintetet azonban felvezeti a bejárattól balra elhelyezett, eredeti nagyságában és szépségében megjelenő, ácsolt oszlopokra emelt *napsugaras oromfal*. A deszkaoromzat Bálint Sándor szűkebb páttriája, Alsóváros népi építészeti hagyományait idézi. A Nagyárvíz utáni *Paprikaváros* (Alsóváros) valamikori egységes utcaképet meghatározó, „istenszemes” oromdfszek a szegedi nagytáj paraszti kultúrájának jellegzetes motívumai. Ő maga is előszeretettel foglalkozott a mögöttük lakók kultúráját, hagyományát sajátos módon tükröző deszkaormok világával. A kiállításon felállított darab az utolsókból való. Emlékeztet a régi Alsóvárosra, az otthonos, bensőséges környezetre, amelybe a tudós beleszületett. Múltat és jelent köt össze, valóság és jelkép egyszerre.¹⁶

Az ácsolt gerendákon álló oromzat a parasztházak utcafrontját idézi. Alatta szimbolikusan is egy belső világba lépünk. Egy élet mozzanatai tárulnak elénk, Bálint Sándor gyermek- és ifjúkorának fontos eseményei, szülőföldjének kiténtetett helyszíneivel, kedvelt szakrális tereivel. A tudós életrajzát nyomon követő tizenegy tabló természetesen a *Pálfy utcai szülői házzal* indul.

Az első falfelület kezdő, ferdén fekvő tablóján mintegy mementóként állítunk emléket a szülei által építtetett, két utcára tekintő, módosabb külsejű, alapincézett, eklektikus vakolatdíszes, magas téglakerítéssel oltalmazott háznak. Itt töltötte gyermekéveit, de még feleségét is ide hozta haza. Itt fogadták édesanyjával a paprikahasítót asszonyokat, itt hallotta a legszebb és legtitokzatosabb alsóvárosi történeteket. Két háborút vészelt át a ház. Túlélte a bombázásokat, amikor a Nagyállomást célzó lövedékek a környező házakra tévedtek. Az egészen jó állapotban lévő szülőházat 2004-ben mégis lebontották. Egyes részleteit a bontás előtti pillanatokban örökítette meg a múzeum fényképésze. A végnapok utolsó, s immár egyedülálló képei az 1900-as eredeti tervrajzzal együtt láthatók.

Fontos darabok a családi kötődésű, eredeti fényképfelvételek, festmények az életutat bemutató tablók között. A *Brenner-testvérek* fotóműterméből származó nagyméretű, keretezett párosképen édesanyja és édesapja láthatók még Bálint Sándor születése előtt. Viseletük, tartásuk a korabeli alsóvárosi gazdák társadalmi pozíciójáról árulkodik. Tudjuk, hogy ez a kép fontos helyet foglalt el Bálint Sándor környezetében és emlékei között is. Gyermek- és fiatalkorát megörökítő felvételek alig maradtak reánk. Ami a hagyatékban megtalálható volt, az mind bekerült a kiállításba. Említésre méltó darab az az édesanyjáról festett portrékép, amelyet *Szili Török Dezső* festett 1937-ben. A festmény jobb és bal oldalán található tablók a felmenőkkel, a tudós gyermekkorával, Alsóvárossal foglalkoznak. A Szegedet és a *kegyesoskolát* ábrázoló közismert korabeli metszetek is az életrajz témakörében kaptak helyet. Ugyanígy megtörik a tablók monoton sorát a róla készült fiatalkori portrék, a folklórkutató *Kálmány Lajost*, a nagy elődöt fotografált eredeti vizit-portré és a piarista tanár, *Sík Sándor* fényképe. A piaristáknál eltöltött évekről több kisebb emlék, év végi

¹⁶ Az oromzat Szűcsné Kopasz Kinga tulajdona. Köszönet a köcsönzésért!

értesítő, egy csoportkép, s az érettségiző diákról készült felvétel is látható. Ezen a falfelületen elhelyezett tablók egészen a felnőttkorig követik a tudós életét.

Előttük a térbe állított üvegszekrény alatt a *diákkor* tárgyi emlékei láthatók, köztük olyanok is, amelyek a város kultúrtörténetében is jelentőséggel bírnak. Az egyik üvegtárló alatt a belvárosi, Boldogasszony sugárúti iskolából megmaradt rajzfüzetek, színes vázlatok sorakoznak. Ezek Cs. *Sebestyén Károly* rajzóráin születtek, aki a város építészeti kultúrája iránt is különös érzékenységet tanúsítva előszeretettel festetett tanítványaival olyan, a népművészetből kiragadott motívumokat, melyet a századforduló szecessziós ízlésvilága is sok helyen alkalmazott. A cifraszűr mintázaiból kiemelt színes részletek szép számmal megmaradtak a kisiskolás Bálint Sándor keze nyomán is. Mellettük kaptak helyet a piaristáknál vezetett iskolai irodalmi füzetek, a tanárok bíráló bejegyzéseivel és az osztályzatokkal. Ugyanitt található a Sík Sándortól kapott, számára dedikált, 1945-ös datálású imádságos könyv is.

A nyitó oldalra merőleges *második falfelület* a terem teljes szélességében szolgál háttérként. Tagolására jellemző, hogy az első szakasz még a kronologikus életút folytatása, melyet a halál és temetés eseményei, dokumentumai zárnak. Felettük frízszerűen egy-egy fontosabb eseményt, kirándulást, gyűjtőutakat, adatközlőket megjelenítő fényképsorozat vonul végig. Ezt a részt a következő témakörtől egy álló vitrin választja el.

A merőleges falszakasz első része tehát még az életrajzi elemeket folytatja fényképek és szövegek segítségével egészen a 75. születésnapját köszöntő események bemutatásával. Különösen olyan életszakaszokat emeltünk ki, amelyekhez beszédes illusztrációkat, dokumentumokat tudunk társítani. Így kaptak helyet az emlékezetes Tiszazug-konferencia (1979) felvételei, ahol kollégái egy erre az alkalomra készített kerámia tállal köszöntötték fel váratlanul. A személyre szóló, díszes tál is rendelkezésünkre állt, így természetesen kikerült a képek alá. Az életrajzi fejezeteket záró tablón egy eredeti, tőle származó kézírásos sor olvasható – feltehetően az utolsók egyike – a jövőre vonatkozó terveiről 1980 májusára datálva. Majd a gyászjelentés, az alsóvárosi ravatal és a temetést megörökítő felvételek. Végül a szülőházán 1984-ben, születésének 80. évfordulóján elhelyezett emléktábla avatásának pillanatai láthatók.

A paravánok előtti térbe állítva tekinthető meg Bálint Sándor 1926-ban írt doktori disszertációjának eredeti, kéziratot változata. A *Szilády Áron pályája* c. munkához csatolva olvasható az értekezésről elismerően nyilatkozó Dézsi Lajos professzor hivatalos véleménye. Mellette noteszek, zsebnaptárak, melyekben gyűjtéseinek helyszíneit napról-napra útvonalszerűen is követhetjük.

Az életpálya kronologikus ívét egy álló vitrinszekrény zárja. Az üveg mögött műveinek első kiadásai, a tudományos tevékenységét elismerő érmek, emléklapok láthatók. Ugyanitt kapott helyet a bonni *Matthias Zender* professzortól származó néhány levél, utalva a későbbi szoros barátság meghatározó voltára, s üldöztetésére, melyben nem kis szerepet játszott ez a külföldi baráti és tudományos kapcsolat. A németországi könyvcserék bizonyossága pedig a bonni professzor Bálint Sándornak dedikált eredeti műveinek egyike.

A vitrin melletti újabb tablók kutatásainak, gyűjtéseinek egy-egy jól dokumentálható, illusztratív fejezetét mutatják be. Így a szeged-alsótanyai gyógyító paraszt-

ember, *Engi Tüdő Vince* emléke. Tanyája udvarán egy maga építette kis kápolna állott, mellette keresztel („Tüdőkörösz”),¹⁷ amelyet később Bálint Sándor őrzött otthonában. A kutató a kései licenciátusok, szentemberek fontos közösségi szerepét fedezte fel személyében. Hasonló jelentőséggel ruházta fel a jászladányi *Orosz István* is, kinek búcsúvezetői szerepvállalására, vallásos életére, jámborságára, egyéni életútjának példájára hívta fel a figyelmet a jász szentember önéletírásának előszóval ellátott kiadásával. A kutatott témákat eredeti dokumentumok, levelezések kísérik. Nem maradhatott el a '30-as évektől folyamatosan figyelemmel kísért *Tápé kutatásának* emléke sem, hiszen a kedvelt gyűjtőpontján emlékezetes találkozásokot megörökítő felvételek is bőven akadtak a hagyatékban. Számos értékes anyag maradt fenn mesekutatásának legjelentősebb alakjáról, a zombói Tombác Jánosról. A korabeli gyűjtőmódszereket reprezentáló technikai segédletek – magnó és hangszalagok – mellett a mesemondó saját, alig ismert és publikált illusztrációi is láthatók emlékezetes portrékkal, fényképfelvételekkel együtt. Ugyanitt belelapozhatunk a gyümölcsöző kapcsolatot később beárnyékoló, hírhedt szerzői jogi polgári per anyagába is. A mai modern technika segítségével digitális hordozón immár hallgathatóak az eredeti mesefelvételek. Egyedi élményt nyújthat, hogy a Zenetudományi Intézetben átmásolt, mintegy tizenkét órányi értékes hangzóanyag egy-egy szakaszába behallgathatnak a kiállítás látogatói.

Az életpályát bemutató tablók mindegyike alatt az aktuális témához illő dokumentumok másolatainak tucatjaiba lapozhatnak bele a látogatók. Az érdekesebb kéziratok, hivatalos határozatok, magánlevelezések hely hiányában nem kerültek a tablókra, de az érdeklődők így is elmerülhetnek az olvasásban.

A kiállítás egy újabb szakaszát nyitják a Bálint Sándor saját gyűjteményét, annak minden jellemző típusát bemutató reprezentatív csoportok és darabok. A hagyaték jellemzőit fentebb taglalva már utaltunk a magángyűjtemény jellegére és felbecsülhetetlen értékeire. Ezek a kiállításban egymástól csak jelképesen elkülönülve, több-kevesebb példányban, jellemző darabokkal kerültek reprezentálásra. A csoportosítást, a tárgytipusok elkülönítését természetesen önkényesen végeztük. Egyrészt, mert a műtárgyak korából és jellegéből fakadóan adott volt a csoportosítás lehetősége, melyet egyébként megkíván a múzeumi őrzés, a hagyaték kezelése is. Másrészt a látogatók számára is könnyebben sugallható a gyűjtő szándéka, a tárgygyűjtések koncepciói, a tárgyak szeretete. Általánosan elmondható, hogy minden egyes ábrázolás, legyen az a legkülönbözőbb korokból származó, bármilyen stílusban, bármely hordozón kimunkált, témájában mindig a szakralitást tükrözi. A kiállítás tárgyait egyöntetűen hatja át a vallásosság, s ezáltal az egész tárlaton érezhető.

A bemutatás sorát a naiv művészeti gyűjteménycsoport jelesebb alkotásai nyitják *Vankóné Dudás Juli* tempera festményével, s a jeles napokat sorozatban megörökítő színes rajzainak kiemelt darabjaival. Csupán hely hiányában szorultak ki a kiállításból a jelentősebb naiv faragások, rajzok, festmények.

Igen figyelemre méltó gyűjteményi darabok a modern művészetek alkotóinak különböző munkái. Helyet kaptak itt *Kovács Margit* értékes kerámiái, köztük az „Agnus Dei” díszítésű tál, mely a gyűjtő kedvelt darabjai közé tartozott, s a sort foly-

¹⁷ Bálint S. 1980. 166.

tatják kora kiemelkedő festőművészeinek munkái. Az 1920-1940-es évek jelentős hazai alkotóira, *Kontuly Bélára* vagy *Molnár C. Pálra* az ezredvégi magyar művészettörténet elismerőbben tekint, mint bármikor. Bálint Sándor mindkét festőtől kapott egy-egy jelentős munkát, melyek eddig az ismeretlenek voltak művészettörténészek előtt. Az a tény, hogy ezeknek az alkotóknak a munkássága napjainkban még inkább az érdeklődés középpontjába került, s hogy egy-egy fontos művel tárlatunkon is szerepelhetnek, az emlékkiállítás legjelentősebb és legértékesebb részévé teszi e műtárgyakat. Az itt látható *Kánai menyegző* című, nagyméretű Kontuly festmény (1940) reprezentációjának jelentőségét tovább emeli az aktualitás, hogy a Bálint Sándorral egyidős művész születési centenáriumára, szintén 2004-ben, retrospektív kiállítással emlékezett az utókor.¹⁸ A budapesti kiállításból épp az itt bemutatott festmény maradt ki, mert a rendezők nem tudtak a mű létezéséről. A Kánai menyegző a *Jairus leányának feltámasztása* című, triptichonná egészített festmény egyik oldalszárnya. Ezt ajándékozta Kontuly Béla szegedi ismerősének, barátjának.¹⁹ Jelentős a *Szent család menekülése Egyiptomba* című, 1937-es Molnár C. mű is. A bibliai téma képzőművészeti ábrázolása igen ritka. A jelenetet feldolgozó művészek többnyire a menekülés vagy a pihenés egy-egy kiragadott pillanatának megörökítésére vállalkoztak. A menekülést festette meg Molnár C. Pál is. Az olajfestmény híven tükrözi az alkotó jellemző stílusát. A mű létezéséről szintén nem volt eddig tudomása a Molnár C. hagyatéék kutatóinak és gondozóinak.

A modern művészeti kollekciónak kitüntetett darabjaihoz sorolandó még az a két alkotásmű, amelynek egyikét *P. Kákonyi Asztrik* ferences szerzetes művész készítette. Akvarellje egy templomi oltár színvázlatát mutatja. Az alkotót Bálint Sándor a hazai jövődó egyházművészet legkvalitásosabb alakjának tekintette. A másik mű egy ismeretlen spanyol grafikus Szent Györgyöt ábrázoló, figyelemre méltó, színezett rézmetsete az 1930-as évekből.

Az imént bemutatott, a fal síkjába helyezett művek előterében egy hatalmas szekrény áll. Ferde és álló üvegfelületei mögött a gyűjteményben legnagyobb számban képviselt *vallásos nyomtatványokból* válogatott kollekciónak látható. A mintegy hetven darab képpel igyekeztünk olyan keresztmetszetet adni, amely bemutatja a legjellemzőbb műfajokat, ikonográfiai példákat és a nyomatok egykorú hordozóit. A sokszorosított grafika történeti korszakait reprezentáló fa-, kő-, réz- és acélmetszetek nyomatai többnyire a búcsújáró helyek kegyképeit, kegyszobrait, a hazai katolicizmus jelentősebb alakjait, szentjeit ábrázolják az olykor kézzel festett, színezett vagy egyéb technikával díszített darabokon. A grafikatörténeti, kultusztörténeti és ikonográfiai szempontból is érdekes gyűjtemény természetesen kiegészül a tömegtermelés kései, de ízléses és jellemző kis szentképeinek különböző változataival. A válogatás figyelemmel volt a szegedi és a szegedi nagytáj búcsújáró helyeit megidéző nyomtatványokra.²⁰

¹⁸ Ernst Múzeum, Budapest, 2004. január 22 – február 18.

¹⁹ Bizzer István közlése. Ezzel kapcsolatban lásd még: Bizzer István: Kontuly Béla c. monográfiáját, mely a Mikes kiadó gondozásában jelent meg 2004-ben, Budapesten.

²⁰ A válogatásban szakmai útmutatásaival, tárgyleírásaival Szilárdfy Zoltán nyújtott nélkülözhetetlen segítséget.

A szekrény egyik végénél ferde síkban, üveg alá helyezve egy öltöztető kegy-szobor aranyhímezéses, kiterített öltözete is megjelenik.

A harmadik falfelület a népi vallásosság különböző alkotásait mutatja meg, előtte álló posztamenseken térbe helyezett tárgyakkal. A pestisjárvány elleni két védőszent, *Rókus* és *Rozália* népies ihletésű, 18. századi ábrázolásai, egy jámborságot sugárzó votív festmény, egy esküvői emlék papírdomborításos feszülettel és egy 19. század végi könyomat, mely a *Passió* történetét mondja el képregényszerűen. A posztamenseken olvasók, feszületek, imakönyvek, offerek és nyomódúcaik, illetve egy nagyobb méretű, üvegborítású *Prágai Kis Jézust* ábrázoló öltöztetett viaszszobor láthatók.

A három oldalról zárt enteriőrből egy ajtószerű nyílás vezet a kiállítás egyik leg-hangsúlyosabb terébe, a Bálint Sándor egykori *dolgozószobáját* megjeleníteni hivatott intim szférába. A szobát a tudós személyes tárgyai, bútorai, műkincsei töltik meg. A falakon a legjelentősebb gyűjteményi darabok tekinthetők meg. Azért kerültek ide, mert eredetileg is szobája falát díszítették ezek a rendkívül értékes és ritka darabok. Ezt mutatják a lakásán készült fényképfelvételek is. Az eredeti állapot rekonstrukciója gyakorlatilag is lehetetlennek bizonyult, s a nézhetőség, áttekinthetőség kritériumainak is ellentmondott volna, de hangulatában, benyomásában igyekeztünk egy ahhoz közelítő állapotot megjeleníteni a dokumentatív felvételek segítségével. Otthona berendezésének emlékezetes darabjai kerültek a szobába: a kék alapon festett hartai szekrény²¹, a zöld kárpitos ülősarok, rajta kalapja, táskája, egy festett téka, a kis műbőr fotelok a dohányzó asztalkával, könyvespolc, falitéka, korszók, bőröndök. Ismerősként léptek e térbe azok, akiket ezek a bútorok valaha a Tömörkény utcai lakásban is fogadtak. Könyvespolcára a saját könyvtárából származó könyvek kerültek egy-egy személyes emlékekkel, kis szentképpel, családi fényképpel, asztalára pedig az időt és energiát nem kímélő, kitartó munka nyomai és kellékei, újságkivágások, bibliográfiai jegyzetek, apró kutatócédulákon megőrzött kézirásos feljegyzései.

A „szoba” falain a hagyatéék legértékesebb, immár restaurált festményei és a különösen kedvelt apácamunkák tekinthetők meg, számuk összesen tizenöt. Ugyanitt látható a *Zsoltáros Dávid királyt* ábrázoló, 18. század eleji, aranyozott fa dombormű, a *Szent Ferences missziós kereszt* egy igen ritka, faragott formája, illetve a szűkebb páttriájához, Alsóvároshoz kötődő igen ritka emlék, egy házoromzatról származó *Szentháromság*-ábrázolás, a bentlakókat oltalmazó szentség hatalmas, tálszerű, domborműves kerámiadíszje és egy *Mária megkoronázását* megjelenítő, selyemmel öltöztetett viaszszobrokból álló csoport is, mélyített fa keretben. A szekrény és a polc tetejére fából készült feszületek, karácsonyi termőág, üvegburás viaszszobrok, és a *Feltámadt Krisztus* festett fa szobra kerültek. A bemutatott kegyképek mindegyikéhez valaha személyes emlékek fűzték Bálint Sándort. A szentképek közül különösen kedvelte a *Lehajtott fejű Szűz Máriát*, a *Szent családot*, *Rozáliát*, a *Segítő Máriát*, a *Radnai Szűzanyát* ábrázoló képeket.²² Szenvedélyesen gyűjtötte a *kolostormunkák*

²¹ Grynaeus Tamás ajándéka.

²² Szilárdfy Zoltán művészettörténész, Bálint Sándor személyes ismerője többször és több helyen nyilatkozik a tudós által kedvelt festmények eredetéről, megszerzésének körülményeiről. Részletesen lásd: Szilárdfy 2003. 79-83., illetve N. Szabó (szerk.) 2004. 35-57.

jelentősebb darabjait. Bálint Sándor hagyatékában található a hazai gyűjteményekben képviselt munkák egyik jelentős darabja a 18. század elejéről, melyet a Katolikus Lexikon címszava is közöl.²³ Az *Agnus Dei* rézmetszetet körülölelő sajátos díszítmény az apácamunkák legszebb darabjain látható különféle ékeket vonultatja fel. A további négy kisebb apácamunka, a 19. századi tükör szentkép és a 18. századból való, a *Hétfájdalmú Szűzanyát* ábrázoló üvegtábla, s a fába metszett 1700 körüli *radnai kegykép* mellett jelentős az a kiállított kép-pár, melyen az *Apostolok cselekedeteit Melchior Gutwein* kollázs technikával ékesített rézmetszetei ábrázolják a 18. század derekáról.

A „szoba” egyik külső, töredék falát egy szegedi nyomdában készített, fametszetű, 1834-es *Házi áldás* és egy későbbi, de igen érdekes, nagyméretű színezett könyvnyomat a *Mátraverebély – Szentkút* kegyesobrárt és környezetét megjelenítő kegykép díszíti, mint valaha igazi otthonát.

Az első nagyobb egységet körbejárva az utolsó tárlóhoz érkeznek a látogatók, ahol a hagyaték igen becses darabjait veheti szemügyre. A *Szegedi szótár*, a *Szeged városa*, és a *Szögedi nemzet* nyomdából lektorálás céljára kiadott, több kötetbe „széthúzott” kefelevonatait, amelyeket a szerző sűrű kiegészítésekkel toldott meg, olykor minden üres négyzetcentimétert kihasználva. A telejegyzetelt, s így módon még soha ki nem adott próbanyomatok fontos adalékul szolgálnak életművének kutatása, teljesebb megismerése során.

A hagyatékából rendezett első nagyobb egység után a tudós „szobájából” kikaparodva a centenáriumi emlékkiállítás másik nagyobb egysége nyílik.

A két elkülöníthető szakaszt még videó lejátszó és televízió is elválasztja egymástól. Ezek segítségével a Bálint Sándorról készült egyetlen portréfilmbe folyamatosan betekinthez a látogató. Az 1979-ben készült, s a *Legszögédibb szögedi* címmel sugárzott dokumentumfilm első vetítése után csak egyszer volt még látható a Magyar Televízióban, 2004-ben. A kiállításban teljes terjedelemben folyamatosan játszott, közel egy órányi film közelbe hozza a tudós alakját, gesztusait, mosolyát, jellemző hanghordozását. Akik ismerték, azok számára felejthetetlen emlékeket idéznek a pergő képsorok. Akik nem ismerhették, azoknak pedig legalább így módon, a kétdimenziós film lehetőségeivel, mozgásban jeleníti meg a szegedi tudós alakját. A televíziós felvétel a Tömörkény utcai otthonában készült, ahol háttérben megjelennek a szoba részletei, személyes bútorai, a kiállításba helyezett televízió háttérben pedig ennek az enteriőrnek a rekonstruált részletei ismerhetők fel, tovább erősítve ez által is a rendezői szándékot. Szoros szálak fűzik a múzeumhoz a portréfilmet, hiszen a múzeum akkori igazgatója, Trogmayer Ottó volt a kérdező, a film riportere.

A kiállítási tér másik nagyobb egysége *Lantos Miklós* Kós Károly-díjas pécsi fotóművész színes felvételeinek tárlata, mely Barna Gábor korábbi javaslatára lett az emlékkiállítás része. A közel hetven fotográfia a Dunántúl szakrális emlékeit örökíti meg professzionális felvételeken. Feleségével, *L. Imre Mária* néprajzkutatóval közös szakrális műemlék-kutatási és dokumentálási munkásságukat Bálint Sándor kíséretével kezdték az 1960-as években. A tudós professzor hívta fel figyelmüket a pusztulóban lévő vagy megújuló dunántúli szakrális építmények kulturális értékeire. Útmuta-

²³ Magyar Katolikus Lexikon 1993. 333.

tásainak segítségével tüzetesen vizsgálták és vizsgálják ma is a Pannon régió falvait, búcsújáró helyeit, kegytemplomait. Közös terveik szerint egy fotókkal illusztrált könyvet szerettek volna megjelentetni. A képes kötet gondolatának beteljesülését Bálint Sándor halála megakadályozta. A képekben azóta is szépen gyarapodó vizuális anyagból e közös tervnek, a közösen végzett, tartalmas kutatómunkának, s ezen keresztül a tudósnak állít emléket a fotókiállítás. Az első néhány fekete-fehér, dokumentatív felvételen Bálint Sándor vagy a Lantos házaspár tűnik föl egy-egy helyszínen barátok, lelkészek társaságában. A fotókiállítás terét a hagyaték egyik jelentős, festett fa szobrocskája töri meg. A szatymazi nagypénteki szentsír úrkoporsójának *fekvő Krisztusát* eredeti pozíciójában és eredeti funkciójára emlékeztetve helyeztük üveg alá.

A múzeumi centenáriumi emlékévképi mottójául szolgáló Bálint Sándor-portré is Lantos Miklós fotóművész felvétele. A csempézsokpácsi román templom mívesen faragott, bélétes kapuja előtt álló tudós feje fölött az „Agnus Dei” domborműve. Ez a kép is látható a kiállításon, de megjelenik a tárlatot hirdető plakáton, s a megnyitóval egy időben megjelenő kiállítási könyvmelléklet, katalógus címlapján is.

* * *

A kiállítás számokban:

Alapterület: 10 x 15 m.

Eredeti műtárgyak: 258 db

Másolatok: 1 db

Fényképfelvételek: 82 db

Lantos Miklós kiállításának képei: 66 db

Eredeti dokumentumok: 85 db

Másolatok: 90 db

Dolgozó szoba berendezései: 15 db

Technikai segédletek: 1 db televízió, 1 db videomagnó, 1db. cd-lejátszó

Tablók száma: 11 db

Tárlók száma: 3 db

Posztamensek száma: 15 db

A kiállítás időtartama: 2004. augusztus 1. – 2004. december 31.

Látogatók száma megközelítőleg: 14.000 fő

IRODALOM

BÁLINT Sándor

1980 A szögedi nemzet III. A szegedi nagytáj népelete. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978-79/2.

BÁRKÁNYI Ildikó

2002 A néprajzi gyűjtemény. In: Lengyel András (szerk.): A hagyomány szolgálatában. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 144-150.

BIZZER István

2004 Kontuly Béla. Mikes kiadó, Budapest

- CSANÁLOSI Lilla (sajtó alá rendezte)
 1997 Breviárium. Mandala kiadó, Szeged
- MAGYAR KATOLIKUS LEXIKON I., Szent István Társulat, Budapest 1993.
- RÓNAI Béla
 2001 Bálint Sándorra emlékezem. Kulcs a muzsikához kiadó, Pécs
- N. SZABÓ Magdolna
 2004 Hagyaték és kiállítás – Bálint Sándor születésének 100. évfordulóján. In: N. Szabó Magdolna (szerk.): „A legszögédibb szögedi”, Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 8-34.
- SZACSVAY Éva
 2002 Egyházi gyűjtemények. In: Fejős Zoltán szerk.: A néprajzi Múzeum gyűjteményei. Néprajzi Múzeum, Budapest, 403-432.
- SZILÁRDFY Zoltán
 2003 Ikonográfia – kultusztörténet. Balassi kiadó, Budapest

Presenting the Article and Document Collection of Sándor Bálint and the Memorial Exhibition

by **MAGDOLNA N. SZABÓ**

On the centenary of the birth of the ethnologist, university professor of Szeged, Sándor Bálint (1904-1980), the Móra Ferenc Museum maintaining his bequest contributed to the celebrations by organizing the memorial exhibition entitled “The Most Principal Citizen of Szeged”. The material of the exhibition presents the course of life and work of a significant scientific personality of the end of the century carrying out pioneering work on the field of “religious ethnology”. The material of the exhibition was based on his bequest. After describing the collection itself, we introduce the conception and process of executing the memorial exhibition.

The main material including several different genres consists of archival documents (letters, collections, notes, manuscripts) and different types of articles. Besides ethnological articles (such as furniture, pottery, painted Easter eggs, mining bottles, pilgrims’ souvenirs, votive objects, offerings) paintings, sacred pictures, as well as prayer books and hymnbooks may be found. The articles of paper are mainly religious leaflets, sacred pictures, chapbooks, prayers. ‘*Klosterarbeit*’ from the 18th century, Baroque relics, as well as masterpieces of contemporary art are of special value. We had selected from these objects to create an exhibition that may present this extremely rich material, emphasizing Sándor Bálint’s course of life, its most significant chapters and the most valuable pieces of his collection. We had also reconstructed his study using his personal belongings preserved in his bequest.

The high quality photograph exhibition of Miklós Lantos, photographer from Pécs, is also situated in the same exhibition hall. Through his pictures, the photographer remembers his onetime common research trips with Sándor Bálint, when they intended to map the relics of religious building in the area of Transdanubia.

The exhibition entitled “The Most Principal Citizen of Szeged” remembers, praises, teaches and provides experience. It aims at outlining Sándor Bálint’s character for those, who may know him only from books, as well as presenting his personality in his students, admirers and the citizens of Szeged. The exhibition was opened by Dr. Zsuzsanna Erdélyi, being also an outstanding figure of present day ethnology in Hungary and abroad. We consider it important to publish Dr Erdélyi’s opening speech in full.

A kiállítás nyitó része, előtérben a napsugaras oromzattal

Az életút fejezete

A kis szentképek és ponyvák tárolója

Modern művészeti gyűjteményének darabjai
(előtérben Kontuly Béla és Molnár C. Pál festményei)

A szoba enteriőr, falán a legértékesebb szakrális tárgyakkal

A szoba enteriőr másik részlete

